

Zowel persoonlijk als politiek

Anja Meulenbelt

Het is mij nooit erg gelukt om in klaarliggende hokjes te passen. Ik geloof niet dat dat te maken heeft met een ingeboren recalcitrantie of een radicale neiging om de gevestigde orde aan te tasten, het bleek gewoon elke keer opnieuw. Nergens voor in aanmerking komen als studerende, net gescheiden, jonge moeder: geen WW-uitkering, want ik had nog niet gewerkt; geen bijstand, want ik was studerende; wel studiebeurs, maar niets voor kind, want dat hoorde ik niet te hebben; geen ongehuwde moederzorg, want ik was getrouwd geweest, en van de Raad voor de Kinderbescherming kreeg ik regelmatig een missive waarin zorgvuldig stond aangegeven met hoeveel het bedrag dat ik *niet* kreeg, was verhoogd. Dus kluste ik illegaal bij naast mijn beurs, want we moesten toch ergens van leven, kind en ik. Dat gevoel, het leven in de marge, de formulieren niet in kunnen vullen, niet te passen, heeft me nooit meer verlaten.

Uitgever, laatst. Na een paar jaar time-out als schrijfster, tijd waarin ik opgeslokt werd door de politiek, een nieuw manuscript. Boek over de liefde, ja, tamelijk autobiografisch, het zal eens niet. De uitgever zei nee. Dat wil zeggen, hij wilde wel, als ik er een ander boek van zou maken, meer een roman. Of memoires. Of essays. Maar niet dit – hij zocht naar een woord – *hybride* boek dat niet in de categorieën paste: ‘dan weten de boekhandels niet in welke kast ze dat moeten zetten’, zei hij. Ik bedacht in de trein terug, altijd te laat natuurlijk, dat het boek *De schaamte voorbij* er nooit was gekomen, als ik een dergelijke speech had gehoord, voordat ik het schreef

en die woorden serieus had genomen. Hybride bij uitstek. Het viel in geen enkele vastliggende categorie, maar het verkocht als warme broodjes. Het was er tijd voor.

In de glorie-dagen van het nieuwegolf-feminisme heb ik veel pogingen meegemaakt om de vrouwenbeweging in kaart te brengen, te vatten. Nuttige pogingen en alle schoten ze tekort. De poging om de beweging te beschrijven aan de hand van de organisaties: ManVrouwMaatschappij, Dolle Mina, de Rooie vrouwen. Ik paste niet in die beschrijving, geen van die organisaties waren voor mij erg relevant geweest. Praatgroepen, ja, maar dat kon je nauwelijks een organisatie noemen. Dan de uiteenzetting in overzichtelijke stromingen: radikaalfeminisme, belangenbehartigingsfeminisme, socialistisch-feminisme of socfem. Jawel, ik stond aan de wieg van de socfembeweging, maar even goed had ik me zeer laten inspireren door het radicaal feminisme, dat het nu eens verfrissend over mannen had, in plaats van over ‘het systeem’ of ‘het patriarchaat’. En dan de opdeling in beroepsvelden. Zo verscheen er een boek over Vrouwenstudies. Ik heb twintig jaar vrouwengroepen begeleid aan het IVABO, dat later over is gegaan naar de Hoge School van Amsterdam, en met ons vrouwenteam hebben we twintig jaargangen vrouwen afgeleverd met een diploma vrouwenwelzijnswerk, maar dat kwam in het boek over Vrouwenstudies niet voor. Studies, dat waren alleen universitaire studies. Ook toen Aletta een film liet maken over de vrouwenhulpverlening – mooie film trouwens –, kwam onze opleiding

daar niet in voor. Toch een beetje gepikeerd had ik het daarover met Aletta – tsja, dat was wel een beetje jammer, vonden ze ook. Of ze mij dan nog mee konden nemen in een ander onderwerp, femsoc misschien? Praatgroepen?

Ik ben altijd een aanhanger geweest van wat je het best als inclusief feminisme kunt omschrijven, feminisme dat rekening zou houden met alle onderlinge verschillen, en uit zou kijken dat niet één groep – wit, hetero en hoogopgeleid bijvoorbeeld – de macht van de definitie in handen zou houden. Al voor de opkomst van de vrouwenbeweging was ik actief in wat een golf van sociale bewegingen zou worden, links, antiracisme, ik zat in de jongerengroep van de NVSH (voor de jongeren onder ons: de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming, een beetje het nakomertje van Aletta Jacobs, een vereniging die veel deed aan hulp bij geboorteregeling, maar later ook een onderdeel werd van wat we de seksuele revolutie zijn gaan noemen). Al die ervaringen nam ik mee de vrouwenbeweging in. Dit was al snel duidelijk: de categorie 'vrouwen' is te groot en te ruim om veel mee te kunnen zeggen. Elke poging om ons allemaal onder een noemer te brengen moest mislukken. We zijn de helft van de mensheid, en nemen in onze levens alle maatschappelijke verschillen mee die ook voor mannen gelden: klasse, kleur, etniciteit en nationaliteit, gevestigd zijn of uitheems, religie, seksuele levensstijl, leeftijd.

'Jullie zijn geen historische categorie' beet een mannelijke marxist me eens toe, die zijn wereldbeeld niet verstoord wenste te zien door wezens die op grond van – ja wat? – riefen dat ze niet in het socialistische schema pasten. Het deed me denken aan de kunstenaar Marthe Röling die niet als *kunstenaar* gezien wenste te worden: 'dat ik een kut heb heeft geen reet met mijn werk te maken'. Voor de marxist lagen de zaken simpel: je had

vrouwen die hoorden bij het grootkapitaal, mevrouw Philips zeg maar, en daar had je als socialist niets mee te maken, en je had vrouwen die hoorden bij het proletariaat waar ze een parel in de klassenstrijd hoorden te zijn, en met hun mannen mee hoorden te doen. En een kut hadden ze maar thuis. Nou had hij een punt, want er is nogal wat verschil tussen mevrouw Philips (ongeveer mijn moeder) en haar werkster. Dat bedacht ik als verse socfemster, toen ik op een vrouwencongres in de verkeerde groep verdwaald was, waar alle vrouwen zaten te klagen over de moeilijkheden met hun werksters en ik waarnam dat de werksters er niet waren. Waren dat geen vrouwen? Hier zag ik twee blinde vlekken: die van de socialisten, die alleen klasse zagen, en niet begrepen dat mevrouw Philips en haar werkster ook nog wel wat met elkaar gemeenschappelijk hadden, namelijk dat ze beiden hun mannen hoorden te dienen, en die van de feministes die alleen dachten in mannen versus vrouwen. En dus schreef ik 'de economie van de koesterende functie', waarin ik in marxistische termen omschreef dat het de vrouwen zijn die verantwoordelijk waren voor de reproductie van de arbeidskracht – een tot dan toe onzichtbare economische laag in de theorievorming om die achterhaalde tweedelingen te doorbreken. Een combi van vaderbinding en verlangen naar de moeder, zeg maar.

Er waren hokjes die te klein waren en hokjes die te groot bleken. Dit was het interessante als je in vrouwengroepen werkte: neem die ene grote tegenstelling even weg, die tussen vrouwen en mannen, en vroeger of later worden alle andere verschillen duidelijk. Zo ontstonden er na die eerste euforische 'wij vrouwen'-fase, en vele heftige ruzies en afsplitsingen een waaier van vrouwengroepen: vrouwen die vonden dat ze niet dezelfde belangen hadden, andere doelen in het leven, andere politieke opvattingen, dan andere vrouwen. Plattelandsvrouwen, zwarte

vrouwen, vrouwen in de kerk, vrouwen in de partijen, lesbische vrouwen van soft tot heel erg paars, spiri's en poli's, principieel anarchistische vrouwen en vrouwen met nette carrières.

Meer categorieën werden doorbroken. Die eerste groepen hadden het nog voorname-lijk over de buitenkant van de emancipatie, de openbare, maatschappelijke kant van het vrouwenbestaan. Gelijke lonen, gelijke rechten. Voor mij werd het pas spannend toen het ook ging over dat wat mij heel erg meer dwars zat dan gelijk loon. De binnenkant van ons bestaan. De liefde. Moederschap. Nog steeds moet je uitleggen, dat het gebrek aan vrouwen in topposities niet alleen te maken heeft met het 'glazen plafond', maar ook met de partnerkeuze, die allerindividueelste, subjectieve keuzeprocessen die je nooit wettelijk kunt regelen, maar die er toch voor zorgen dat er aan de 'bovenkant' van de maatschappij vrouwen zijn die hun carrière vorm moeten geven, zonder de steun van een partner, die alle mannen op dat niveau vanzelfsprekend wel hebben. Want de meeste heteroseksuele mannen hebben nog steeds het liefst een vrouw op wie ze teder neer kunnen kijken. Kleiner, jonger, en liefst niet met net zo'n ambitieuze en tijdvetende loopbaan als de zijne. Het persoonlijke en het politieke bleken dus samen te hangen.

En dan de seksualiteit. Ofwel: de partnerkeuze. Bleek ik als verstokte, zij het tamelijk ongelukkige, hetero opeens vreselijk te vallen op een vrouw. Vijf jaar later was dat weer afgelopen en kwam er weer een man. Voor straf werd mijn boek 'De schaamte voorbij' van de plank 'lesbisch' weer in de kast 'algemeen' gezet in vrouwenboekhandel Xantippe. Iemand probeerde voor vrouwen, zoals ik, die graag van twee walletjes eten (ja, aangezien we er ook maar twee hebben, zei ik altijd als verdediging) een nieuw hokje te maken. 'Wij moeten een COC voor biseksuelen', zei een vrouw,

Anja Meulenbelt Josien Pieterse – Woest Producties

en we kregen meteen ruzie. 'Wat moet ik daar zoeken', vroeg ik. 'Een partner? Een biseksuele partner? Zijn dat niet gewoon mannen of vrouwen, ook daar maar twee smaken, of doen biseksuelen het soms anders? Kunnen wij, die ons niet vast laten leggen op hetero of lesbo, niet eens beslissen dat het een beetje absurd is dat je identiteit af moet hangen van de toevallige geslachtsdelen van je geliefde? Biseksueel, dat is toch niks, dat is hoogstens de afwezigheid van een fixatie', zei ik. Vond ze niet leuk.

Nog meer categorieën die dringend opengebroken moesten worden: die tussen hulpverlening en maatschappelijke actie, bijvoorbeeld. Als het de maatschappelijke structuur is, de rolverdeling, de ongelijkheid die mensen ziek maakt, dan blijf je toch niet hulpverleners zonder je kwaad te maken over onrecht? Meer begrippenparen die aan een herziening toe waren: tussen individualiteit en collectiviteit, tussen slachtoffers en daders en tussen persoonlijk en politiek.

Als er nu iets is dat – terugkijkend – belangrijk is geweest, dan is het het openbreken van hokjes, het herzien van categoriseren. Neem Jessica Benjamin, die in *A desire of one's own* een dialectisch antwoord gaf op het feministische dilemma: trek je je als feministes terug in de verheerlijking van het

vrouwelijk domein, dan laat je de macht over aan mannen, maar ga je in concurrentie met de mannen, wat blijft er dan nog over van je feminisme? 'In het feminisme zijn drie taken besloten', zei zij: 'het vrouwelijke domein dat werd gedevalueerd in ere te herstellen, het terrein te veroveren dat tot nu toe aan mannen is voorbehouden, en de tegenstelling tussen deze twee sferen op te heffen, te overstijgen, door de relatie tussen beide te herformuleren.' (Benjamin, 1986)

Het is een mooi project, van Aletta, om die tweedegolfvrouwenbeweging vast te leggen, nu er nog vrouwen zijn die dat uit eerste hand kunnen navertellen. Maar hoe moest Aletta mij als oude feministe, toch dik 25 jaar actief door alle woelingen van de vrouwenbeweging heen geweest, plaatsen? Ondergebracht onder welke noemer? Twintig jaar les gegeven. Onderwijs? Hulpverlening? Uitgeverij mee opgericht, een tijdschrift, boeken geschreven. Media? Politiek actief geweest, maar ook 'buitenparlementair', acties, demonstraties. Politiek? Activisme? In andere landen gewerkt, Zuid-Afrika, voormalig Joegoslavië, Gaza vooral. Internationaal? In veel van die onderwerpen had ik wel mee kunnen praten, een stukje van mezelf en mijn geschiedenis in de vrouwenbeweging onder kunnen brengen. Tot het verlossende woord kwam. Of ze mij uitgebreid op de videoband mochten interviewen, over *alles*, die hele periode feminisme en wat dat nu nog voor me betekende, in de huidige tijd. Terwijl ik anders niet van interviews hou, was dit meteen voor elkaar. Ja. Doen. Zo had ik dan twee fantastische dagen met interviewster Josien Pieterse en cameravrouw Jet Homoet. Josien, die een stuk jonger is dan ik, heeft een geweldig talent voor betrokken luisteren, en heerlijk, geen moment had ik het gevoel me te moeten verdedigen tegen de geijkte stereotypen die altijd opduiken als het over feminisme gaat: 'nee, ik heb van mijn leven geen tuinbroek aangehad'. En met Jet

kon ik in de koffiepauzes praten over wat we gemeenschappelijk hadden alsof we weer in een praatgroep zaten. Over dat interview zelf heb ik niet veel te vertellen. Al mijn aandacht ging zitten in de inhoud zelf.

Twee dagen, acht banden van een uur. Aletta mag er mee doen wat ze willen – ik heb gezegd. Dit werd mij wel duidelijk: hoe belangrijk het is dat die collectieve geschiedenis, die zo verweven is met de persoonlijke biografieën van de vrouwen die die geschiedenis leefden, ergens in zijn heelheid terug te vinden is. Een heelheid die altijd verloren gaat zo gauw je op gaat delen, in gaat delen, gaat categoriseren. Dat lijkt me de functie van de orale geschiedenis, niet in plaats van, maar zeker naast de studies die er formele geschiedenis van maken. De veelkleurigheid van wat we hebben meegemaakt, de tegenstrijdigheid weergegeven door de stem van een vrouw door wie dat allemaal heen is gegaan, die stem die al die facetten met elkaar verbindt. De ruzies. De lol.

Graag gedaan.

Literatuur

Benjamin, J. (1986). A desire of one's own: psychoanalytic feminism and intersubjective space, in: Lauretis, T. de (Ed.) *Feminist Studies/Critical Studies*. Indiana.